

مدیریت آموزش عالی

تألیف

دکتر جعفر طرقي بيدآبادي

دانش آموخته دکترای برنامه ریزی توسعه
آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

فهرست مطالب

ج	بیشگفتار.....
۱	فصل اول: معرفی دانشگاه.....
۱	مقدمه.....
۳	معرفی دانشگاه.....
۴	مبحث اول: مفهوم‌شناسی دانشگاه.....
۵	مبحث دوم: دانشگاه به‌منابه یک سیستم پیچیده.....
۷	مبحث سوم: رسالت‌های آموزش عالی و دانشگاه.....
۱۰	مبحث چهارم: کارویژه‌های دانشگاه.....
۱۶	فصل دوم: سیر توسعه دانشگاه و آموزش عالی.....
۱۶	سیر توسعه دانشگاه و آموزش عالی.....
۱۸	مبحث اول: سیر توسعه دانشگاه در جهان.....
۲۰	مبحث دوم: سیر توسعه دانشگاه در ایران.....
۲۳	مبحث سوم: تأثیر تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بر مأموریت دانشگاه.....
۲۹	مبحث چهارم: توصیف دانشگاه در سیر تحولات مفهومی و کارکردی علم.....
۳۳	مبحث پنجم: مدیریت دانش در دانشگاه‌ها.....
۳۵	فصل سوم: آسیب‌شناسی دانشگاه‌های کشور.....
۳۵	آسیب‌شناسی دانشگاه‌های کشور.....
۳۵	مبحث اول: وضعیت تولید علم در دانشگاه‌های کشور.....
۳۸	مبحث دوم: پیامدهای توسعه کمی دانشگاه‌ها.....
۴۰	مبحث سوم: بحران هویت دانشگاه.....
۴۱	مبحث چهارم: چالش‌ها و نقاط ضعف آموزش عالی کشور.....
۴۵	مبحث پنجم: وضعیت فعالیت دانشگاه‌های کشور در عرصه تحقیقات و فناوری.....

۴۹.....	فصل چهارم: الگوهای اداره دانشگاه‌ها.....
۲۹.....	الگوهای اداره دانشگاه‌ها.....
۵۲.....	مبحث اول: عوامل مؤثر در اداره دانشگاه‌ها.....
۵۳.....	مبحث دوم: وظایف رسمی ارکان تصمیم‌گیرنده در دانشگاه‌های کشور.....
۶۱.....	مبحث سوم: سطوح سیاست‌گذاری در آموزش عالی کشور.....
۶۷.....	فصل پنجم: الگوهای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در مدیریت دانشگاه‌ها.....
۶۷.....	الگوهای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در مدیریت دانشگاه‌ها.....
۶۹.....	مبحث اول: الگوهای تصمیم‌گیری در اداره دانشگاه‌های کشور.....
۷۰.....	مبحث دوم: تصمیم‌سازی برای مدیریت دانشگاه.....
۷۲.....	مبحث سوم: الگوهای تصمیم‌سازی برای اداره دانشگاه‌ها.....
۷۶.....	مبحث چهارم: فرایند تصمیم‌گیری و ارکان تصمیم‌گیرنده در دانشگاه‌های کشور.....
۷۹.....	فصل ششم: مفاهیم و روند توسعه «دانشگاه پژوهی» (IR).....
۷۹.....	مقدمه.....
۸۴.....	مبحث اول: روند شکل‌گیری و توسعه دانشگاه پژوهی.....
۸۵.....	مبحث دوم: سیر تحول تاریخی دانشگاه پژوهی.....
۹۰.....	مبحث سوم: نقش‌ها و کارکردهای دانشگاه پژوهی.....
۹۱.....	مبحث چهارم: تعاریف دانشگاه پژوهی.....
۹۶.....	مبحث پنجم: وظایف دفتر دانشگاه پژوهی (OIR) از دیدگاه صاحب‌نظران.....
۹۹.....	مبحث ششم: الگوی «ولکواپن» (۲۰۰۸، ۱۹۹۹).....
۱۰۲.....	مبحث هفتم: وظایف پژوهشگران دانشگاه پژوه (پژوهشگران دفتر دانشگاه پژوهی).....
۱۰۵.....	مبحث هشتم: مطالعه اسناد مأموریت، اهداف و کاروباره‌های دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های منتخب.....
۱۱۳.....	فصل هفتم: الگوی دانشگاه پژوهی برای دانشگاه‌های ایران.....
۱۱۳.....	مقدمه.....
۱۱۵.....	مبحث اول: بیان مسئله.....
۱۱۷.....	مبحث دوم: پیشینه پژوهش.....
۱۲۰.....	روش‌شناسی پژوهش.....
۱۵۳.....	فصل هشتم: تشریح ابعاد پنجگانه دانشگاه پژوهی.....
۱۵۳.....	مقدمه.....
۱۵۴.....	مبحث اول: مولفه‌های نقش مرجعیت اطلاعات دانشگاه پژوهی.....
۱۶۷.....	مبحث دوم: نقش "تصمیم‌سازی".....
۱۸۶.....	مبحث سوم: نقش "تحلیل‌گری سیاست‌ها و راهبردها".....
۱۸۸.....	مبحث چهارم: نقش "پژوهش و ارزشیابی".....
۱۹۲.....	مبحث پنجم: مولفه‌های نقش "پاسخگویی".....
۱۹۷.....	مبحث ششم: ارزشیابی عملکرد دانشگاه پژوهی در برخطی از دانشگاه‌های ایرانی.....
۲۰۷.....	فصل نهم: دیدگاه‌ها و راهکارها.....
۲۳۳.....	منابع:

پیشگفتار

چنانچه تاریخ بشر را به سه دوره تقسیم کنیم دوره اول تاریخی که فرهنگ از تعقل انسان پیرامون طبیعت به وجود آمد. درواقع پیدایش فرهنگ از طبیعت بوده است. دوره دوم فرهنگ حاصل از ادیان الهی است. در اینجا است که حافظ به مدعیان فرهنگ طبیعت بنیان می گوید از چاه طبیعت باید بیرون بیایی. این چاه طبیعت که گفته می شود، منظور عالم ماده و متعلقات عالم ماده است. در این دوران فرهنگ بود و جامعه بشری با فرهنگ زندگی می کردند. با معارف زندگی می کردند. علومی از قبیل: فلسفه، حکمت، منطق، ریاضیات و نجوم بنیان نهاده شد. با وجودی که توسعه و پیشرفت علم و شعر و ادبیات وجود داشت، اما بشر داعیه‌ی مآجهان را می‌سازیم نداشت. تا اینکه دوران سوم تاریخ بشر در پی تحول رنسانس آغاز شد. در رنسانس یک فکر دیگری به وجود آمد، یک برداشت دیگری از انسان و زندگی سعادت‌مند طراحی شد. از نگاه ادیان الهی کمال آدمی در عبودیت و بهره‌برداری عالمانه و عادلانه از طبیعت است. در رنسانس بشری به وجود آمد که شأن مهندسی داشت. شأن ساخت و پدید آوردن و دگرگونی کردن داشت. در رنسانس انسان میزان شد و تصرف طبیعت وسیله‌ای در اختیار او برای تأمین نیازهای جدید زندگی شد. در این دوران طرح‌هایی ارائه شد که جهان بشری چگونه باید باشد. "یوتوپیا" نویسی رایج شد (یوتوپیا طرح زندگی است که فکر می‌کنند باید محقق شود). انسان جدید، روابط جدید، و مناسبات جدید و نظام سیاسی جدید پدید آمد (داوری اردکانی، ۱۳۹۵). تعارض بین دوران دوم و سوم از جایی شروع شد که علم ضمن آوردگاه آسایش زندگی، کاهش و بعضاً نابودی ارزش‌های انسانی را موجب شد.

در دوره‌ی سوم، دانشگاه دوران مدرن خود را طی می‌کند. دانشگاه که جایگاه علم ابن سینا و غزالی بود، وارد مرحله جدیدی شد. علم به معنای تکنولوژی به وجود آمد و توسعه یافت تا جاییکه علم بعنوان یک قدرت شناخته شد. براین اساس کشورها دسته بندی شد، در دسته‌های توسعه یافته، در حال توسعه و توسعه نیافته. در این دوران سکان هدایت دانشگاه‌ها در دستان باصلاح کشورهای توسعه یافته قرار گرفت. نتایج

علمی دانشمندان اسلامی و دانشمندان آسیایی توسط غرب ترجمه شد و در اختیار علاقه مندان به نظریه پردازان داده بنیان قرار گرفت. شگرد دیگر آنها استفاده از استعداد های ایرانی و آسیایی در توسعه علوم پایه و تکنولوژی بود و در این راه نیز موفق شدند به گونه ای که زمینه های مهاجرت نخبگان ایرانی فراهم شد. براین اساس، امروز علم در مراودات رفتاری و تعاملات فرهنگی اجتماعی است. تکنولوژی اطلاعات دسترسی به اطلاعات دانشگاهی را در اختیار همه مردم قرار داده است. تنها تفاوت دانشگاه جامعه با دانشگاه جامع در مدرک است. علم در حد مقالات از دانشگاه بیرون آمده و دیگر در حصار دانشگاه نباید باشد و نمی تواند باشد. دولتمردان گذشته از روی مدل های غربی و آمریکایی دانشگاه را ساختند. و امروز نیز عمده برداشت از ذخایر غنی سرمایه انسانی نخبه ایرانی، توسط غربی ها صورت می پذیرد، زیرا، ارزشمند ترین نتایج علمی و پژوهشی اساتید گرانقدر و دانشجویان نخبه در قالب مقاله های علمی در سطح بین المللی منتشر می شود. حاصل این تلاش پرثمر، توسط کشورهای غربی و آمریکا در زنجیره تولید علم تا ثروت قرار می گیرد. بدین ترتیب کشورهای غربی از طریق طراحی اکوسیستم صحیح دانشگاهی، نتایج علمی پژوهشگران و اساتید دانشگاهی و نخبگان ایرانی را به فناوری و محصول تبدیل می نمایند. و ایران در توسعه فناوری و اقتصادی در یک شرایط وابستگی ناخواسته قرار می گیرد. این نشان از عدم توسعه یافتگی همکاری دانشگاه و صنعت دارد. در واقع این شرایط بیانگر ضرورت تغییر و تحول در سیاست گذاری آموزش عالی کشور است.

سیاست گذاری در آموزش عالی^۱ یک راهنمای کلی است که در تصمیم گیری ها به مدیران دانشگاهی کمک می کند. در واقع سیاست های کلی آموزش عالی کشور بر اساس ارزش های فرهنگی و برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی ملی تدوین می شود. در نظام آموزش ایران اغلب ارزش ها در رده های بالاتری، مانند شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی عتف، شورای عالی برنامه ریزی و مانند آنها تعیین و به دانشگاه ها ابلاغ می شوند و دانشگاه ها مجری سیاست های کلان ملی و خط مشی های ابلاغ شده از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری هستند. به این ترتیب "سیاست های دانشگاهی"^۲ نیز که مجموعه ای از دستور العمل های هستند که در موقعیت های کلی دانشگاه، به حل مسائل کمک می نمایند، و بر تمامی موضوعات و مسائل جاری دانشگاه راهنما هستند، در شورای دانشگاه تصمیم گیری شده و سپس توسط هیات امنای دانشگاه مورد بررسی و تصویب قرار می گیرد.

با توجه به ساختار متمرکز مدیریت آموزش عالی کشور، بر اساس وجود منابع علمی که بتوان در بهبود مدیریت آموزش عالی کشور، از آنها بهره جست، موضوع این کتاب شکل گرفته است. این کتاب ضمن توجه نمودن به اهمیت و جایگاه ارکان سیاست گذاری در آموزش عالی، و در نظر گرفتن ساختار حاکمیتی آموزش عالی، بیانگر اهمیت نقش و چگونگی کار بست رویکردی نوین در سیاست گذاری و برنامه ریزی توسعه دانشگاهی است و سعی شده است که چارچوبی قابل اقدام برای اداره مطلوب دانشگاه ها ارائه نماید.

^۱ - policy making in higher education

^۲ - universities policy

بدین منظور و با توجه به تشریح زمینه‌های اهمیت و تأثیر تصمیم‌سازی در فرایند تصمیم‌گیری مدیریت دانشگاه‌های کشور این کتاب در ۷ فصل تدوین شده است؛ در فصل اول به معرفی دانشگاه (مبانی بر مفهوم‌شناسی دانشگاه، پیچیدگی سیستم دانشگاه، رسالت‌های آموزش عالی و کارویژه‌های دانشگاه) پرداخته شده است، تازمینه‌های خلأ مدیریتی در سیاستگذاری و برنامه‌ریزی توسعه دانشگاه و بالطبع توسعه آموزش عالی کشور مشخص شود و در فصل دوم، سیر توسعه دانشگاه و آموزش عالی در ایران و جهان ارائه شده است. در فصل سوم آسیب‌شناسی دانشگاه‌های کشور مطالعه شده است. در فصل چهارم، الگوهای اداره دانشگاه‌ها و در فصل پنجم، الگوهای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی ارائه شده است. در فصل ششم، به ترتیب مفاهیم و روند شکل‌گیری و توسعه دانشگاه‌پژوهی به عنوان رویکردی نوین در اداره دانشگاه بیان شده و در فصل هفتم، درباره کارکردهای دفتر دانشگاه‌پژوهی براساس رویکردهای صاحب‌نظران دانشگاه‌پژوهی و مطالعه اهداف و وظایف دفاتر دانشگاه‌پژوهی دانشگاه‌های خارجی بحث شده است. در نهایت الگوی دانشگاه پژوهی برای دانشگاه‌های ایران، طراحی و توسعه داده شده است.